

L'ÚS DEL CATALÀ A L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA: UN CAMÍ A MIG FER

M. Paller CASAS I VILALTA
Professora de llengua catalana i literatura
Coordinadora lingüística de centre

PARAULES CLAU: educació secundària, ensenyament públic, ús lingüístic, llengua catalana, avaluació.

INTRODUCCIÓ

La preocupació professional i emotiva per la situació de l'ús oral del català als centres de secundària del cinturó industrial de Barcelona em va portar, a través d'una llicència d'estudis, a treballar i aprofundir en el tema per tal d'aportar propostes per a la millora de la situació.

L'educació secundària pública no garanteix l'ús del català com a llengua vehicular i d'interacció als centres on la realitat demolingüística de la zona no en facilita la pràctica. L'entrada a l'institut en aquests contextos no possibilita el progrés ni l'assoliment de la competència oral i la col·loquialització del català de l'alumnat que no l'ha rebut per transmissió generacional. I, no obstant això, la majoria d'aquest alumnat ha estat escolaritzat en català.

PRIMÀRIA I SECUNDÀRIA, UN CAMÍ TRENCAT

L'esperada i normal extensió del català com a llengua vehicular a l'educació secundària no ha estat un procés paral·lel al de l'educació primària i està lluny de ser la llengua habitual de la docència. Hi ha hagut un buit important i una indefinició del desplegament legislatiu, així com una manca d'avaluació i control,

entre altres causes, que han comportat que s'hagi trencat la línia de continuïtat entre aquestes dues etapes educatives.

Si els mestres de primària, de manera força general, han tingut clar que formaven part d'una escola catalana, no ha estat així amb el professorat de secundària. Ho ha estat per a aquells professionals i equips directius que ja n'estaven convençuts. Però ni l'Administració educativa d'aleshores, ni una part important de centres educatius de secundària (equips directius, professorat i comunitat educativa en general) han ajudat a progressar i a consolidar les competències bàsiques de la llengua catalana oral d'una part important d'alumnat de l'ESO i de l'ensenyament postobligatori.

Així, ens trobem en una línia discontinua, un camí trencat en matèria sociolingüística entre primària i secundària. A aquesta discontinuïtat, més o menys greu en uns centres i poblacions que en altres, cal afegir-hi que la incorporació de l'alumnat als instituts es produeix dos anys abans (LOGSE), és a dir, als dotze anys, fet que cal tenir molt present.

Aquest alumnat, encara molt vinculat amb la infantesa, es troba amb una realitat on la llengua catalana deixa de tenir la presència i les funcions que tenia a l'escola. Sobre aquest aspecte, M. Dolors Areny ens fa adonar que aquests infants estan en una època inicial del procés de socialització on el món familiar i la vida escolar constitueixen el seu entorn ecològic, i també que tenen uns hàbits lingüístics adquirits i d'altres per desenvolupar que s'aniran institucionalitzant simultàniament amb la seva adquisició.

Bastardas¹ també, en aquest sentit, diu que la llengua dels mestres serà un dels pocs vehicles eficaços de bilingüïtzació de la segona generació a l'edat biopsicològica òptima i abans que hagin d'accedir a la societat general i al mercat laboral.

Així, aquests preadolescents de dotze a catorze anys estan en un període de formació important i, per tant, són receptius, malgrat que comença l'edat d'autoafirmació, a les línies pedagògiques, educatives, sociolingüístiques de l'etapa de formació que inicien. I cal dir que la inicien amb un grau de coneixement lingüístic que els permet comunicar-se en català, com afirma M. Dolors Areny. I, malauradament, aquest progrés lògic i necessari es veu obstaculitzat en entrar a l'educació secundària.

LA INSTITUCIÓ EDUCATIVA, ELEMENT COMPENSATORI I EQUITATIU

És evident que l'entorn hi desenvolupa un paper important. Però, precisament, és aquí on el paper de la institució educativa és cabdal. El centre educatiu ha de garantir la competència del català amb independència de la llengua familiar i ha

1. *Ecologia de les llengües: Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*, Barcelona, Proa, 1996.

de ser l'element compensatori i equitatiu per a l'alumnat que no l'ha rebut per transmissió generacional. Paradoxalment, són en aquests contextos (equips directius, professorat, Administració) on no s'ha assumit el tema de la llengua i ha prevalgut l'ús individual en lloc de l'institucional.

Pel que fa al català com a llengua d'acollida de les noves migracions, la institució educativa hi desenvolupa, també, un paper important. Així, la llengua de la docència, en particular, i de tota la comunitat educativa, en general, pot contribuir en gran manera a la integració d'aquests nois i noies. En aquests moments molts esforços que s'estan fent per a l'aprenentatge i ús de la llengua als centres de secundària no poden tenir els resultats que s'esperen pel fet que la llengua d'interacció al centre i a moltes classes continua sent el castellà. D'una banda, aquest nou alumnat rep un missatge dirigit a percebre el català com un avantatge per tot el que pot comportar i, de l'altra, s'adonen de quina és la realitat sociolingüística del centre. Amb quina autoritat moral es pot convèncer aquests nois i noies dels beneficis d'aprendre la llengua catalana?

UN POSSIBLE CAMÍ DE TROBADA: PRIMER D'ESO

Aquest trencament entre primària i secundària, al meu entendre, s'ha de (re)construir des de la base; això és, establir ponts per refer el camí que ha de portar al canvi i a la consecució de fer del català l'eix vertebrador d'aquesta societat plurilingüe i pluricultural de la qual la institució educativa és un reflex.

La meua proposta consisteix a focalitzar la intervenció sociolingüística a primer d'ESO. Cal un procés que s'ha d'iniciar amb un equip docent que es compromet a impartir les corresponents assignatures en català. I garantir el manteniment de l'ús del català com a llengua d'interacció en totes les situacions comunicatives dins i fora de l'aula, i així assegurar la continuïtat de la llengua iniciada a l'escola primària.

Cal incorporar a aquesta acció noves maneres d'ensenyar llengua, funcionals i comunicatives, incorporació de les TIC, mitjans de comunicació, corals, teatre... El teatre és una eina flexible que pot tenir múltiples aplicacions i permet aglutinar reflexió, creació col·lectiva i interpretació, i, alhora, treballar sobre les percepcions, emocions i representacions que els joves tenen sobre el seu món i la realitat sociolingüística i cultural de Catalunya.

Òbviament, aquest és l'inici del procés que, de manera gradual, progressiva i sostinguda, s'ha d'estendre a tots els nivells educatius del centre i, alhora, reiniciar-lo amb cada nova promoció. Amb aquest procés es poden acomplir dos objectius: d'una banda, assegurar i anar incorporant cada curs un nou equip docent conscient del paper que ha d'assumir, i, de l'altra, donar temps a preparar el professorat que, per qüestions diverses, es pugui sentir insegur en matèria lingüística.

Les fases del projecte es corresponen a la presentació del projecte al claustre, formació de l'equip docent de primer, aplicació del pla i avaluació. Aquest procés hauria de representar la institucionalització d'un canvi dels usos lingüístics dins el context educatiu. S'hauria d'arribar a parlar d'un abans i un després.

APLICACIÓ I AVALUACIÓ

Tots els canvis, perquè siguin reals i significatius, comporten un procés, en aquest cas força complex, que cal afrontar des de tots els àmbits i perspectives: psicològiques, cognitives, comportamentals.

Hi ha sovint actituds, hàbits i rutines que persisteixen des de la inconsciència i cal fer-les aflorar. Hi ha part del professorat que si se li pregunta en quina llengua imparteix dirà que en català i segur que aquesta és la seva percepció, però impartir en català per a força docents equival a transmetre els conceptes que hi ha al llibre, però a l'hora de la interacció a l'aula i als passadissos canvien, sense ni adonar-se'n, de llengua.

Els canvis els fan les persones; per canviar, cal conèixer, ser conscient de la situació i actuar en conseqüència. Cal, des de la pràctica reflexiva que ha de conduir al canvi, tenir espais i pautes per avançar en el procés. És necessari compartir, reflexionar, donar arguments que legitimin la necessitat del canvi i de praxi docent. És evident que l'única manera d'aconseguir-ho és a través de l'empatia, la implicació i el fet d'entendre que entre tots estem construint una nova manera de fer i millorar l'educació del nostre país.

L'avaluació està pensada també com un procés que permeti establir comparacions, a través d'enquestes i entrevistes, dels resultats entre l'alumnat i professorat que inicia el pla i aquells que no n'han format part. Avaluació que hauria de tenir un seguiment per part dels òrgans de gestió del centre i l'Administració educativa; en aquest cas, la Inspecció.

CONCLUSIÓ

La institució educativa no és un espai aïllat del món en què vivim, sinó que és un microcosmos on es reflecteix la complexa realitat. I dic *complexa* per qüestions òbvies: el fenomen de les noves migracions, la globalització, les noves tecnologies... Així, la complexitat d'aquest nou món comporta complexitat en les propostes i les accions. La necessària unió i continuïtat d'aquest camí, en molts casos interceptat, que han de seguir els nois i noies en passar de l'escola a l'institut pot ser un aspecte important dins del seu procés educatiu i, possiblement, pugui ajudar a entendre i cohesionar el nostre país.

Cal impulsar de manera paral·lela reflexió, actuació i avaluació per tal d'incidir en els aspectes comportamentals, i propiciar una implicació real progressiva i sostinguda dels òrgans de gestió de centre, claustre, comunitat educativa i institucions. Tot canvi comporta un procés que no es pot deslligar dels aspectes psicosocioculturals que integren l'ésser humà; per tant, s'imposen nous discursos, arguments i empatia.

És evident que la consecució dels objectius encaminats a la normalitat lingüística no es poden assolir sense anar plegats i senes unir esforços des de tots els àmbits: governamental, política lingüística, Administració educativa, comunitat educativa (equip directiu, claustre...), institucions, agents socials i l'entorn en general.

I acabo citant les paraules de Vallcorba: «[...] l'acció de l'Administració ha de buscar fórmules imaginatives i compromeses. La integració del nouvingut, l'acolliment i la catalanització de la població escolar no és competència d'uns quants [...] sinó que tothom s'hi ha d'implicar perquè ens hi juguem el futur del país».